

SOKRATES: Jo, ligesom hvis han var en håndværker, der lavede fodtøj, så ville han nok svare dig, at han var skomager. Forstår du, hvad jeg mener?

CHAIREPHON: Jeg er med! Jeg spørger ham – sig mig, Gorgias, er det rigtigt, hvad Kallikles her siger, at du tilbyder at svare på alt, hvad man spørger dig om? 2

GORGIAS: Ja, det er rigtigt, Chairephon. Det er netop det, jeg lige har tilbudt, og jeg kan fortælle dig, at der i mange år ikke er nogen, der har stillet mig et spørgsmål, jeg ikke havde hørt før. 448

CHAIREPHON: Så kan du sikkert nemt svare på det her, Gorgias.

SOKRATES: Nu har du chancen, Chairephon. Lad det komme an på en prøve.

POLOS: Nej, Chairephon, spørg hellere mig! Gorgias ser mig noget træt ud, og han har jo også lige talt længe.

CHAIREPHON: Hvorfor nu det, Polos? Tror du, at du kan svare bedre end Gorgias?

POLOS: Det er vel ligegyldigt, bare svaret er nok for dig. b

CHAIREPHON: Ja, såmænd er det så. Svar du da, når du så gerne vil.

POLOS: Så spørg!

CHAIREPHON: Det gør jeg så. Hvis Gorgias havde forstand på det samme fag som hans bror Herodikos, hvad skulle vi så kalde ham? Det samme som Herodikos, ikke?

POLOS: Jo, naturligvis.

CHAIREPHON: Det ville altså være helt i orden at kalde ham læge?

POLOS: Ja.

CHAIREPHON: Hvis han nu i stedet var erfaren i samme kunst som Aglaophons søn Ariston¹ eller hans bror, hvad ville det så være på sin plads at kalde ham?

POLOS: Maler, naturligvis. c

CHAIREPHON: Hvad er det så for et fag, han selv behersker? Hvordan skal vi rettelig betegne det?

POLOS: Der findes, Chairephon, blandt menneskene mange slags fagligheder, som er erfaringsbaserede, dvs. udviklet gennem erfaring: Erfaringen leder menneskelivet ved faglighed, mangel

1. Ariston og hans far var begge malere. Aristons bror var den berømte Polygnotos.

derpå ved vilkårlighed.¹ Fag, fagfolk og faglighed fordeler sig forskelligt, og de største over det største. Gorgias her er en af disse. Og han behersker den ypperste kunst af alle.

SOKRATES: Polos lader til at være godt udrustet til at holde taler, Gorgias. Men han gør ikke det, som han lovede Chairephon. d 3

GORGIAS: Hvad tænker du på, Sokrates?

SOKRATES: Det er mit indtryk, at han slet ikke svarer på spørgsmålet.

GORGIAS: Jamen, så kan du selv prøve at spørge ham.

SOKRATES: Nej, jeg vil meget hellere spørge dig, hvis du ikke har noget imod at svare. Det er jo klart for mig, af hvad Polos indtil nu har sagt, at han i højere grad har dyrket den såkaldte retorik i stedet for at give sig af med samtale.

POLOS: Hvordan det, Sokrates? e

SOKRATES: Jo, kære Polos, når Chairephon spørger dig, hvad det er for en kunst, Gorgias forstår sig på, lovpriser du hans kunst – som om nogen rakkede ned på den – men *hvad* den er, har du ikke svaret på.

POLOS: Sagde jeg da ikke, at det var den ypperste?

SOKRATES: Jo, netop. Men der var ingen, der spurgte, *hvordan* Gorgias' kunst er, men hvad den er, og hvad vi bør kalde Gorgias. Lige før, da Chairephon spurgte dig, svarede du smukt og kort. Fortæl nu også på samme måde, hvad Gorgias' kunst er, og hvad vi bør kalde ham. Eller endnu bedre: Fortæl os selv, Gorgias, hvad vi bør kalde dig, og hvad det er du har forstand på. 449

GORGIAS: Kunsten at tale, Sokrates.

SOKRATES: Så bør vi altså kalde dig taler?

GORGIAS: Ja, og en god taler, hvis du vil kalde mig det, som 'jeg stolt kan sige jeg er' – for nu at tale Homers sprog.²

SOKRATES: Det vil jeg da gerne.

GORGIAS: Så kald mig det.

SOKRATES: Vi må vel også sige, at du er i stand til at gøre andre til gode talere? b

GORGIAS: Det er jo lige netop det, jeg har tilbudt, ikke bare her, men også andre steder.

1. Ordspillet *techne-tyche*, 'fag' og 'tilfældighed', var almindeligt kendt i tiden.

2. *Iliaden* 6.211.

SOKRATES: Kunne du så tænke dig, Gorgias, at fortsætte vores samtale lige nu med spørgsmål og svar og udsætte de lange udrødnings af den slags, som Polos tog fat på, til en anden gang? Men så må du holde fast ved, hvad du lover, og være villig til at svare ganske kort på det, du bliver spurgt om.

GORGIAS: Nogle svar kræver altså længere formuleringer, Sokrates, men jeg skal da gerne forsøge at fatte mig i korthed. Det er nemlig også en af de ting, jeg bryster mig af, at ingen er i stand til at være mere kortfattet end jeg.

SOKRATES: Det er lige det, der skal til, Gorgias. Giv mig så en prøve på, hvad du duer til i den kortfattede stil, og lad os gemme vidtløftighederne til en anden gang.

GORGIAS: Det skal jeg gøre, og du vil komme til at indrømme, at du ikke har hørt nogen mere kortfattet.

SOKRATES: Godt. Når du nu siger, at du forstår dig på retorik og også er i stand til at gøre andre til gode talere, hvad handler så retorikken om af alle de ting, der er til? Vævekunst giver sig for eksempel af med at fremstille tøj, ikke sandt?

GORGIAS: Jo.

SOKRATES: Og på samme måde har musikken at gøre med at lave melodier?

GORGIAS: Ja.

SOKRATES: Ved Hera, jeg er virkelig glad for dine svar. Du svarer jo så kort, som det overhovedet er muligt.

GORGIAS: Jeg synes også selv, jeg gør det fint.

SOKRATES: Det har du ret i. Svar mig så også på samme måde om retorikken. Hvad er det nærmere bestemt, retorikken er en viden om?

GORGIAS: Om sprog.

SOKRATES: Hvilken slags, Gorgias? Det sprog, som forklarer de syge, hvordan de skal bære sig ad med at blive raske?

GORGIAS: Nej.

SOKRATES: Retorik har altså ikke at gøre med al slags sprog?

GORGIAS: Nej, slet ikke.

SOKRATES: Men den sætter folk i stand til at tale?

GORGIAS: Ja.

SOKRATES: Og altså også at reflektere over de ting, som de taler om?

GORGIAS: Ja, naturligvis.

SOKRATES: Men lægekunsten, som vi lige berørte, sætter den ikke folk i stand til at reflektere over og tale om de syge? 450

GORGIAS: Jo, helt klart.

SOKRATES: Og lægekunsten har altså også med sprog at gøre?

GORGIAS: Ja.

SOKRATES: Nemlig ord, som handler om sygdom?

GORGIAS: Akkurat.

SOKRATES: Gælder det ikke også idrætten, at den har noget med ord at gøre, nemlig ord om god og dårlig kondition?

GORGIAS: Jo, afgjort.

SOKRATES: Så er det også sådan med de andre fag, Gorgias. De har hver for sig at gøre med sprog, som berører de ting, det pågældende fag arbejder med, ikke sandt? b

GORGIAS: Ja, åbenbart.

SOKRATES: Hvorfor kalder du så ikke de andre fag, der har med ord at gøre, for retorik? Du definerer jo netop retorik som den kunst, der har at gøre med ord.

GORGIAS: Det er fordi, kære Sokrates, stort set al faglig viden i de andre fag har med håndens arbejde at gøre og den slags færdigheder. I retorikken derimod forekommer der ikke noget manuelt. Al dens virke og udfoldelse sker ved ord, og det er derfor jeg hævder, at retorikken er sprogkunst. Og det mener jeg, jeg har ret i. c

SOKRATES: Jeg ved ikke, om jeg helt forstår, hvad du mener med den beskrivelse. Men det får jeg nok snart mere sikker viden om. Svar mig nu: Vi har bestemte fag, ikke? s

GORGIAS: Jo.

SOKRATES: Af alle disse fag skulle jeg mene, at nogle i det store og hele består af en rent manuel indsats og ikke kræver mange ord. Nogle andre kan klare sig helt uden ord og udøves i fuldstændig tavshed. Det gælder for eksempel maleriet, skulpturen og mange andre fag. Det er nok sådan nogle, du taler om, når du siger, at de ikke har med retorikken at gøre, er det ikke? d

GORGIAS: Jo, det har du fuldstændig ret i, Sokrates.

SOKRATES: Så er der jo også andre fag, som opnår deres resultater alene ved hjælp af ord, og som bogstavelig talt ikke kræver det mindste eller kun meget lidt handling. Her tænker jeg på arit-

metik og regning og geometri, ja endda brætspil og mange andre fagområder. Nogle af dem rummer stort set lige megen tale og handling, de fleste af dem dog mest tale, idet så godt som hele deres udfoldelse og særlige funktion består i ord. Det er nok sådan nogle, du mener retorikken hører til.

GORGIAS: Ganske rigtigt.

SOKRATES: Nu tror jeg naturligvis ikke, at du vil kalde nogen af de fag for retorik, selv om du udtrykkeligt sagde, at den kunst, der virker gennem tale, er retorik. Hvis nogen ville tage dig på ordet, kunne han indvende: 'Anser du da aritmetik for at være retorik, Gorgias?' Men jeg tror nu ikke, at du vil regne hverken aritmetik eller geometri for talekunst.

GORGIAS: Det har du ret i, Sokrates, og du har forstået mig korrekt.

SOKRATES: Kom så med det endelige svar på det spørgsmål, jeg stillede. For hvis retorikken er et ud af den gruppe fag, som hovedsagelig gør brug af ord, men der også er andre, der har det på samme måde, prøv så at forklare, hvad denne retorik, som bygger på ord, egentlig har at gøre med.

Hvis for eksempel en ville spørge mig om et af de fag, jeg lige har nævnt, og sige: 'Hvad er aritmetik for noget, Sokrates?' så ville jeg svare ham, som du lige gjorde, at den er et af de fag, som bygger på ord. Og hvis han så fortsatte med at spørge: 'Hvad har den at gøre med?', så ville jeg svare, at den beskæftiger sig med lige og ulige tal og deres mængder. Hvis han nu spurgte videre: 'Hvad er så det, du kalder regning?', ville jeg svare, at også regning hører til de fag, der helt og holdent beror på ord, og hvis han så spurgte: 'Hvad beskæftiger den sig med?', ville jeg svare som skrivelserne på folkeforsamlingen, at den 'i andre henseender svarer til' aritmetikken, derved at den beskæftiger sig med det samme, det lige og det ulige – forskellen er, at regning også undersøger deres mængdeforhold hver for sig og i forhold til hinanden.¹

Og hvis man spurgte mig om astronomien, ville jeg også om den sige, at den helt og holdent beror på ord, og når man så fortsatte med at spørge 'Hvad drejer astronomiens udsagn

1. *Aritmethike* er hos Platon talteori, *logistike* er praktisk regning.

sig om, Sokrates?', ville jeg svare, at de har at gøre med Solens og Månens og alle himmellegemernes baner og relative hastighed.

GORGIAS: Ja, og det ville du have fuldstændig ret i.

SOKRATES: Nu er det så din tur, Gorgias. Retorikken er altså en af de kunster, som udelukkende udfolder sig i og virker ved ord, ikke sandt?

GORGIAS: Jo da.

SOKRATES: Fortæl mig så, ord om hvad? Hvad i virkelighedens verden handler de ord om, som retorikken gør brug af?

GORGIAS: Det er de største og fineste af de menneskelige forhold, kære Sokrates.

SOKRATES: Jamen, Gorgias, det du der siger, er tvetydigt og slet ikke klart udtrykt. Du har nok, går jeg ud fra, ved drikkelagene hørt deltagerne synge den velkendte vise, hvor de opregner livets goder: 'Det bedste er et godt helbred, det næstbedste skønhed, og det tredje rigdom vundet på ærlig vis', som visedigteren udtrykker det.¹

GORGIAS: Ja, den har jeg hørt; men hvor vil du hen med det?

SOKRATES: Jo, hvis nu de fagfolk, der skal tage vare på sådan nogle goder, som digteren roser – lægen og gymnastiklæreren og handelsmanden – pludselig dukker op, og hvis så lægen som den første siger: 'Pas på, Sokrates! Gorgias prøver at snyde dig. Det er ikke hans fag, der tager vare på det største gode for menneskene, men mit,' og jeg derefter spurgte ham: 'Hvem er du, der siger sådan?', så ville han nok sige, at han var læge. 'Hvad mener du? Er det dit fag, der leverer det største gode?' 'Ja, helt bestemt,' ville han nok sige, 'det er jo sundhed, det drejer sig om. Er der noget større gode for mennesker end at være sunde?' Hvis gymnastiklæreren derefter tog ordet og sagde: 'Det ville virkelig også undre mig meget, Sokrates, hvis Gorgias kan vise dig noget større gode som resultat af sin kunst end jeg kan af min,' så måtte jeg vel også spørge ham: 'Hvem er da du, og hvad er din bestilling?' 'Jeg er gymnastiklærer, og det er min opgave at gøre mennesker fysisk stærke og smukke.' Og efter gymnastiklæreren kunne forretningsmanden – formentlig fuld af foragt for de

1. Sangens ophavsmand er ukendt Skolia 890 Campbell.

andre – sige ‘Tænk lige efter, Sokrates, kan du forestille dig, at Gorgias eller nogen anden kan opvise noget gode, der er større end rigdom?’ Så ville jeg svare ham: ‘Nå? Kan du da skaffe rigdom?’ ‘Ja.’ ‘Hvad er dit fag?’ ‘Jeg er forretningsmand.’ ‘Ja så?’ ville jeg sige. ‘Mener du da, at rigdom er det største gode for et menneske?’ ‘Ja, naturligvis,’ vil han så sige. ‘Men det bestrider Gorgias her,’ vil jeg svare, ‘og han hævder, at hans fag fører til noget, der er et langt større gode end det, som du kan levere!’

Nu vil han naturligvis spørge: ‘Og hvad er så det for et gode? Lad Gorgias svare på det!’ Forestil dig altså, kære Gorgias, at både disse mennesker og jeg spørger dig om dette, og svar os: Hvad er det, du siger er det største gode for mennesker, og som du er i stand til at fremkalde?

GORGIAS: Det er noget, som virkelig er det største gode, og noget som på en gang giver frihed til menneskene selv, og som samtidig lader den enkelte herske over andre i hans egen by.

SOKRATES: Hvad er det du mener?

GORGIAS: Jeg mener evnen til med ord at overbevise ikke kun dommerne i retten, men også rådsmedlemmerne og deltagerne i folkeforsamlingen, og enhver anden politisk forsamling, som borgerne indgår i. Faktisk kan du med denne evne gøre både lægen og gymnastiklæreren til din slave. Og med hensyn til forretningsmanden vil det vise sig, at han ikke tjener penge til sig selv, men til en anden, nemlig dig, der har evnen til at tale og overbevise masserne.

SOKRATES: Nu har du klargjort meget præcist, tror jeg, Gorgias, hvad retorikken efter din mening er for et fag. Hvis jeg forstår dig ret, mener du, at det, retorikken udbyder, er overtalelse. Hele dens virke har det som sit endemål. Eller kan du nævne andet og mere, som retorikken kan, end at frembringe overbevisning i tilhørernes sind?

GORGIAS: Absolut ikke, Sokrates. Jeg synes, du definerer retorikken meget klart. Det er netop det, der er dens kerne.

SOKRATES: Hør så her, Gorgias. Du skal vide, at hvis der er nogen, der er opsat på at vide besked med samtaleens indhold, når to snakker sammen, så er det mig, tør jeg mene. Du har det velsagtens ligesådan.

GORGIAS: Ja, Sokrates, og ...?

SOKRATES: Det kommer! Den overtalelse, du taler om, og som frembringes af retorikken – jeg ved ikke rigtig, hvad den er for noget, og hvad det er for ting, den overbeviser folk om. Jeg tror ganske vist, jeg har en fornemmelse af, hvad du mener er dens væsen og genstand, men jeg vil hellere spørge dig selv, hvad du forstår ved den overtalelse, som skabes af retorikken, og hvad den handler om. Men hvorfor stiller jeg dig egentlig spørgsmålet i stedet for selv at give svaret, når jeg nu har det på fornemmelsen? Det er ikke af hensyn til dig, men af hensyn til vores ræsonnement, så det bedst muligt kan udvikle sig frem mod en dybere forståelse af, hvad vi taler om. Du kan selv bedømme, om du synes, det er rigtigt af mig at stille dig mit spørgsmål: Det svarer vel til, at jeg spørger dig, hvilken slags kunstmaler Zeuxis er, og du så svarer, at han maler kunst. Ville det så ikke være rigtigt af mig at spørge dig, hvilken slags kunst han maler, og hvor?

GORGIAS: Jo, bestemt.

SOKRATES: Fordi der jo også er mange andre malere, som maler en anden slags kunst?

GORGIAS: Ja.

SOKRATES: Men hvis Zeuxis havde været alene om det, så ville dit svar have været korrekt?

GORGIAS: Netop.

SOKRATES: Godt, sig mig så, om du mener, at retorikken er ene om at levere overtalelse, eller gør andre fag det også? Jeg mener: Den der underviser i et eller andet, overtaler han ikke andre til at tro på det, han belærer dem om?

GORGIAS: Jo, naturligvis gør han det. I højeste grad.

SOKRATES: Lad os så igen se på de fag, som vi talte om for lidt siden. Er det ikke sådan, at aritmetikken og den der er kyndig i aritmetik, lærer os, hvad der har med tal at gøre?

GORGIAS: Jo da.

SOKRATES: Så overtaler han altså også?

GORGIAS: Ja.

SOKRATES: Aritmetikken producerer altså overtalelse?

GORGIAS: Det ser det ud til.

SOKRATES: Hvis altså nogen spørger os, hvilken slags overtalelse der er tale om, og hvad den handler om, må vi vel svare, at det er overtalelse i form af belæring om de lige og de ulige talstør-

relser. Og også for de andre fag, som vi lige har talt om, vil vi kunne vise, at de producerer overtalelse, og af hvilken art den er, og hvad den handler om, ikke sandt? 454

GORGIAS: Jo.

SOKRATES: Retorik er altså ikke ene om at producere overtalelse.

GORGIAS: Nej, det er rigtigt.

SOKRATES: Eftersom den altså ikke er ene om at levere det produkt, men også andre gør det, må det være rimeligt – ligesom med maleren – at spørge den man taler med: Hvad slags overtalelse er retorikken fag for, og hvad handler den om? Eller synes du ikke, det er rimeligt at spørge sådan? 9

GORGIAS: Jovist. b

SOKRATES: Så svar mig da på det, Gorgias, siden du er enig med mig.

GORGIAS: Den overtalelse, jeg mener, Sokrates, er – som jeg også sagde før – den der foregår ved domstolene og de andre forsamlinger, og den handler om, hvad der er ret og uret.

SOKRATES: Det anede mig nok, Gorgias, at det var den overtalelse, du mente, og at den handler om de emner. Nu må du så ikke blive forbavset, hvis jeg igen spørger dig om noget, der forekommer ganske klart, men som jeg alligevel spørger om. Som jeg sagde før, er det ikke personligt ment, men udelukkende for at vi kan gennemføre vores samtale led for led, og for at vi ikke skal vænne os til at foregribe hinandens ord ved at gætte os frem. Du skal have lov til at udvikle dine egne synspunkter, sådan som du selv vil ud fra dit eget udgangspunkt. c

GORGIAS: Det er da et godt og rigtigt princip, Sokrates.

SOKRATES: Godt. Lad os så se på endnu en ting. Er der noget, du kalder 'at vide'?

GORGIAS: Ja.

SOKRATES: Og noget, du kalder 'at tro'?

GORGIAS: Ja, bestemt.

SOKRATES: Mener du, at det at vide noget og det at tro noget – eller med andre ord – 'viden' og 'tro' er det samme eller to forskellige ting? d

GORGIAS: Efter min mening er de forskellige.

SOKRATES: Det har du ret i, og du kan se det af det følgende: Hvis man spurgte dig, om der findes både en falsk og en sand tro, ville du formentlig svare ja.

GORGIAS: Ja.

SOKRATES: Findes der nu en viden, som er falsk viden, og en anden, som er sand?

GORGIAS: Umuligt.

SOKRATES: Dermed er det altså klart, at tro og viden ikke er det samme.

GORGIAS: Det er sandt.

SOKRATES: Men begge er på et tidspunkt blevet overtalt, både de vidende og de troende. e

GORGIAS: Ja, de er.

SOKRATES: Synes du så ikke, vi skal forestille os to slags overtalelse, nemlig en der fremkalder tro, uden at man ved – og en der fremkalder viden?

GORGIAS: Jo, bestemt.

SOKRATES: Hvad er det så for en slags overtalelse om ret og uret, som retorikken producerer i retssalene og de andre forsamlinger? Den der fører til, at man tror uden at vide, eller den der fører til viden?

GORGIAS: Det må klart nok være den, der fører til tro.

SOKRATES: Retorikken ser altså ud til at være producent af til- 455 lidvækkende overtalelse om ret og uret – men ikke belæring.

GORGIAS: Ja.

SOKRATES: En retor er altså ikke en, der belærer domstolen eller andre forsamlinger om ret og uret, men bare en, der får dem til at tro noget. Det ville jo heller ikke være muligt for ham på kort tid at belære så store forsamlinger om så vigtige sager.

GORGIAS: Rigtigt.

SOKRATES: Lad os så prøve at overveje, hvad det er vi siger om 10 retorikken. Selv kan jeg nemlig endnu ikke klart se, hvad jeg b mener. Når der holdes møde i byen om at udvælge læger eller skibsbyggere eller andre grupper af fagfolk, så er det vel ikke ved den slags anledninger, den særligt talekyndige skal give råd. Man skal naturligvis i hvert enkelt tilfælde vælge den særligt

sagkyndige. Når det gælder opførelse af mure eller anlæg af havne og skibsværfter, er det også kun arkitekter, der kommer på tale som rådgivere. Og når man diskuterer valg af generaler eller placering af tropper over for fjenden eller erobring af bestemte lokaliteter, er det kun de militært sagkyndige, der fungerer som rådgivere, ikke de talekyndige. Eller hvad mener du om disse eksempler, Gorgias? Du siger jo selv, at du er retor og uddanner andre i retorik, så det må være på sin plads at stille spørgsmål til dig om det, der angår dit fag.

Du kan godt gå ud fra, at jeg her også handler i din interesse. Der er nok en og anden, ja, jeg kan mærke, at måske endda mange af de tilstedeværende kunne tænke sig at blive dine elever, og de savner måske modet til selv at stille dig spørgsmål. Så når jeg spørger dig, må du opfatte det som noget der sker på alles vegne: 'Sig os, Gorgias, hvad vi får ud af at være dine elever? Hvilke emner vil vi blive i stand til at give byen råd om? Gælder det kun spørgsmål om ret og uret, eller også de ting, som Sokrates lige har nævnt?' Forsøg nu at svare dem på det!

GORGIAS: Jamen, jeg skal da gerne forsøge at tydeliggøre retorikkens formåen for dig, Sokrates, i dens fulde rækkevidde. Du har jo selv på udmærket måde vist vejen. Du er nok klar over, at athenernes mure og skibsværfter og anlægget af de to havne skyldes Themistokles' planer og til dels Perikles', og ikke teknikernes.

SOKRATES: Det er jo det, man fortæller om Themistokles. Hvad angår Perikles, var jeg selv til stede og hørte ham forelægge planerne om den midterste mur.

GORGIAS: Og når der skal foretages valg af den slags folk, som du lige har nævnt, Sokrates, vil du se, at det er talerne, der stiller forslag, og dem der sætter deres vilje igennem i disse sager.

SOKRATES: Det er netop det, der undrer mig, Gorgias, og det er derfor, jeg bliver ved med at spørge, hvad det er for en stor magt, der ligger i talekunsten. Når jeg tænker nærmere over den, virker den ligefrem overnaturligt stor på mig.

GORGIAS: Du ville blive endnu mere forbløffet, Sokrates, hvis du kendte hele sandheden, nemlig at retorikken har samlet al magt

og indflydelse på de forskellige områder under sig. Det skal jeg give dig et godt eksempel på. Ofte når jeg har været ude sammen med min bror og de andre læger, har jeg oplevet, at en patient vi har tilset, ikke har villet tage sin medicin eller lade lægen operere eller bruge brændejern, og når lægen så ikke har kunnet overtale ham til det, har jeg kunnet gøre det, alene ved brug af talekunsten. Hvis en taler og en læge kom samtidig til en eller anden by lige meget hvor, og hvis de dér skulle konkurrere i folkeforsamlingen eller en anden forsamling om, hvem af dem der skulle vælges til læge, så påstår jeg, at lægen ikke ville have skyggen af chance, mens den der kan tale, kan blive valgt, hvis han ønsker det. Og ligegyldigt hvilken fagmand den talekyndige skulle konkurrere med, ville han kunne overtale folk til at foretrække ham frem for hvem som helst. Der findes ikke noget emne, som den talekyndige ikke kan tale mere overbevisende om i en forsamling end enhver nok så sagkyndig. Så stor og så alsidig er styrken i det fag, Sokrates!

Men man skal håndtere retorikken, som man gør i enhver anden kappestrid: Man skal ikke anvende sine kampteknikker på alle og enhver i flæng, blot fordi man har lært at bokse eller brydes eller kæmpe i fuld hoplitudrustning, så man overgår både venner og fjender. Det giver ikke én ret til at slå løs på sine venner eller skade dem eller dræbe dem. Og hvis en eller anden med en sund og kraftig konstitution har haft sin gang i træningslokalet og er blevet en god bokser og derefter går hen og banker sin far eller mor eller en anden af sine slægtninge eller venner, skal man ved gud ikke af den grund blive gal i hovedet på trænerne og dem, der underviser i kampsport, og udvise dem af byen. De har jo kun lært fra sig, for at andre skal bruge de færdigheder på retfærdig måde over for fjender og volds mænd i selvforsvar, ikke til overfald. Hvis eleverne så misbruger deres styrke og kunnen til uretmæssige formål, er de selvfølgelig helt galt på den – men så er det ikke lærerne, der er noget i vejen med, eller faget der har skylden eller er forkert af den grund: Fejlen ligger hos dem, der misbruger deres færdigheder, skulle jeg mene.

Helt den samme betragtning gælder for retorikken. Den uddannede taler er nemlig i stand til at tale om hvad som helst og i konkurrence med hvem som helst, og han vil derfor virke mere overbevisende i de store forsamlinger, ligegyldigt hvilket emne han tager op. Men derfor har han jo ikke i højere grad ret til at fratage lægerne eller andre fagfolk deres position, blot fordi han ville kunne gøre det, men han skal bruge sin talekunst på retmæssig måde ligesom enhver anden kampteknik. Hvis en mand er blevet uddannet som taler og derefter bruger sin magt og sine færdigheder til at begå uret, så synes jeg ikke, man kan blive vred på hans lærer eller fordrive læreren fra byen. Han har jo blot givet sine færdigheder videre til retmæssig brug, mens det er eleven, der bruger dem forkert. Så det er altså den, der begår misbruget, man skal rette sin harme imod, og ham, man skal forvise eller dræbe, ikke hans lærer.

SOKRATES: Jeg forestiller mig, Gorgias, at du ligesom jeg har været med i mange diskussioner og derigennem har gjort den erfaring, at det kan være svært for parterne indbyrdes på forhånd at afgrænse det som de ønsker at diskutere, så de bagefter kan slutte deres samtale med øget indsigt og belæring begge veje. Hvis de er uenige om et eller andet, og den ene hævder, at den anden har uret eller udtrykker sig uklart, bliver de irriterede på hinanden og tror, at modpartens opfattelse er fremkaldt af misundelse, og så stræber de kun efter at vinde diskussionen i stedet for at få sagen ordentligt belyst. Undertiden ender det med, at de skilles som rigtige fjender og skælder og smælder på en sådan måde, at også tilhørerne rammes af ærgrelse over sig selv, fordi de har spildt tid på den slags mennesker. Når jeg nævner dette, så er det fordi det er mit indtryk, at det du nu siger om retorikken, ikke helt hænger sammen eller passer med det, som du før sagde. Jeg kan ikke lide at sige dig imod, fordi jeg er bange for, at du skal tro, at jeg ikke så meget er ude på at få sagen belyst, som på at sætte dig til vægs. Hvis du nu er samme slags menneske som jeg, vil jeg med glæde fortsætte med at stille dig spørgsmål, men ellers må vi hellere standse her. Jeg har det nemlig selv sådan, at jeg er glad for at blive modbevist, hvis jeg siger noget, der ikke er rigtigt, og jeg kan også godt lide at mod-

bevise andre, hvis de siger noget forkert. Og jeg bliver selv ikke mindre glad for at blive modbevist end for at modbevise en anden. Det første anser jeg nemlig for det største gode, da det jo er mere værd selv at blive befriet for det værste der kan ramme en, end at befri en anden. Jeg tror nemlig ikke, der er noget værre for et menneske end en forkert opfattelse af de ting, som vi her drøfter. Hvis det nu også er din mening, så lad os fortsætte samtalen; men hvis du mener, vi skal lade være, så lad os standse her og ikke gå videre.

GORGIAS: Jamen, jeg vil da gerne sige, at jeg har det helt sådan, som du dér har forklaret det. Men måske skulle vi tænke lidt på, hvad de tilstedeværende mener. Jeg havde jo, allerede før I kom, givet dem en omfattende demonstration af mine retoriske færdigheder, og nu kan det komme til at vare endnu længere, hvis vi fortsætter vores samtale. Derfor bør vi tage hensyn også til deres ønsker, så vi ikke afholder nogen af dem fra at gøre, hvad de ellers måtte ønske.

CHAIREPHON: I kan jo selv høre på deres tilråb, Gorgias og Sokrates, at de er ivrige efter at høre, hvad I vil sige. Hvad mig selv angår, så gid jeg aldrig må få så travlt, at jeg må gå fra en samtale om så vigtigt et emne og så overlegent ført, blot fordi jeg skal noget andet!

KALLIKLES: Ved alle guder, Chairephon, jeg har jo ellers været med til mange samtaler i tidens løb, men jeg ved ikke af, at jeg nogensinde har haft så megen glæde af det som nu. Så jeg ville blive meget glad, hvis I vil fortsætte med at tale sammen hele dagen.

SOKRATES: Ja, for mit vedkommende er der ikke noget i vejen, Kallikles, hvis ellers Gorgias er villig.

GORGIAS: Efter dette ville det da være flovt for mig, Sokrates, ikke at ville deltage, når jeg nu selv har indbudt alle til at stille mig spørgsmål om hvad som helst. Hvis tilhørerne altså har lyst til det, så fortsæt samtalen og stil dine spørgsmål, som du vil.

SOKRATES: Hør så lige her, Gorgias, hvad det er der undrer mig i det, du siger. Måske er det alligevel dig, der har ret, og mig, der ikke har forstået dig rigtigt. Du siger, at du kan gøre enhver der vil være din elev, til taler, ikke sandt?

GORGIAS: Jo.

SOKRATES: Så han altså kan virke overbevisende i en stor forsamling, uanset hvad han taler om, ikke ved at belære, men ved at overtale?

GORGIAS: Netop.

SOKRATES: Du sagde lige før, at også i spørgsmål om sundhed ville han være mere overbevisende end lægen. 459

GORGIAS: Ja, det sagde jeg. I en stor forsamling.

SOKRATES: Udtrykket 'i en stor forsamling' må vel betyde 'blandt ukyndige'? For mellem sagkyndige kan han da ikke være mere overbevisende end lægen.

GORGIAS: Nej, det har du ret i.

SOKRATES: Så er han altså mere overbevisende end den kyndige – eftersom han er mere overbevisende end lægen?

GORGIAS: Javist.

SOKRATES: Uden selv at være læge, ikke sandt? b

GORGIAS: Jo.

SOKRATES: Men den der ikke er læge, må da vel være uden viden om det, som lægen ved?

GORGIAS: Ja, det er klart.

SOKRATES: Når taleren er mere overbevisende end lægen, betyder det altså, at den som ingen viden har, blandt andre uvidende er mere overbevisende end den som ved besked. Stemmer det ikke, eller hvad?

GORGIAS: Jo, på det punkt stemmer det.

SOKRATES: Har taleren og talekunsten det ikke på samme måde med alle de andre fag: Det er ikke nødvendigt for den at vide, hvordan tingene faktisk forholder sig. Man har opfundet en teknik til at tale overbevisende, så det i de ukyndiges øjne tager sig ud, som om man er mere kyndig end de kyndige. Er det ikke sådan? c

GORGIAS: Jo, men er det ikke uhyre bekvemt, Sokrates, at man uden at have lært alle andre fag end lige dette ene kan undgå at komme til kort over for de mange fagfolk? 14

SOKRATES: Om taleren på denne måde kommer til kort eller ej over for de andre fagfolk, vil vi undersøge om lidt, hvis det har

betydning for vores argumentation. Lad os nu først se på, om taleren har det samme forhold til ret og uret, til grimt og smukt og til godt og ondt som til sundheden og de andre ting, som de øvrige fag beskæftiger sig med. Nemlig sådan at han – uden selv at vide, hvad der er godt og ondt, hvad der er smukt og grimt, og hvad der er ret eller uret – blot har skaffet sig en overtalesesteknik inden for disse emner, så at han selv ukyndig blandt ukyndige kan give indtryk af at vide bedre end de virkeligt vidende. Eller er det nødvendigt faktisk at kende til disse ting, og skal den der kommer til dig for at lære talekunsten, have den viden i forvejen? Og hvis han ikke har den, vil du så som lærer i talekunst afslå at lære ham de ting – for det er jo ikke din sag – og blot sørge for, at han blandt de mange kan gå for at vide besked om tingene uden at gøre det, og gå for at være god uden at være det? Eller vil du slet ikke være i stand til at lære ham talekunsten, hvis han ikke kender sandheden om disse ting i forvejen? Hvordan er det med alt dette, Gorgias? Nu må du for himlens skyld, som du sagde for lidt siden, tydeliggøre, hvad talekunstens sande væsen er. 460

GORGIAS: Jamen, jeg forestiller mig da, hvis han nu ikke ved det, at han kan lære også dét hos mig.

SOKRATES: Hold fast i det! Smukt talt: Hvis du skal gøre en anden til taler, må han nødvendigvis vide besked med ret og uret – enten have lært det før, eller lære det af dig.

GORGIAS: Ja, absolut.

SOKRATES: Sig mig så: Den der har lært byggefaget, han er bygmester, ikke? b

GORGIAS: Jo.

SOKRATES: Og den der har lært musik, er musiker?

GORGIAS: Ja.

SOKRATES: Og den der kan lægekunsten, er læge, og så videre efter samme princip. Den der har lært bestemte ting, bliver selv sådan, som den pågældende viden gør ham til.

GORGIAS: Ja, naturligvis.

SOKRATES: Så må ifølge samme princip den, der har lært sig retfærdighed, være retskaffen?

GORGIAS: Ja, det er da klart.

SOKRATES: Den retskafne handler retfærdigt, ikke?

GORGIAS: Jo.

SOKRATES: Men så må taleren nødvendigvis være retskaffen? Og den retskafne må ønske at handle retfærdigt?

GORGIAS: Ja, det lader det til.

SOKRATES: Den retskafne vil således aldrig ønske at handle uretfærdigt.

GORGIAS: Nødvendigvis ikke.

SOKRATES: Taleren må altså ud fra den betragtning nødvendigvis være retskaffen.

GORGIAS: Ja.

SOKRATES: Altså vil taleren aldrig ønske at handle uretfærdigt.

GORGIAS: Øjensynlig ikke.

SOKRATES: Kan du huske, at du for lidt siden sagde, at man ikke skulle slæbe gymnastiklærerne for retten eller landsforvise dem, hvis en bokser brugte sin boksekunst til at gøre noget på en uretfærdig måde; og tilsvarende, hvis en taler brugte sin talekunst på en uretfærdig måde, skulle man ikke bringe hans lærer for retten eller landsforvise ham, men derimod den der forbrød sig og misbrugte talekunsten. Var det ikke sådan, du sagde, Gorgias?

GORGIAS: Jo, det sagde jeg.

SOKRATES: Men nu virker det, som om denne samme person, den uddannede taler, aldrig vil kunne handle uretfærdigt, ikke sandt?

GORGIAS: Åbenbart.

SOKRATES: Det blev også sagt i begyndelsen af vores samtale, at retorikken drejede sig om ord, der ikke gik på det lige og det ulige, men på ret og uret, ikke også?

GORGIAS: Jo.

SOKRATES: Da du sagde det, tænkte jeg, at så kunne retorik aldrig være noget uretfærdigt, når den altid beskæftigede sig med retfærdigheden. Men da du så lidt senere sagde, at taleren også kunne bruge sin talekunst på en umoralsk måde, begyndte jeg at undre mig og tænke, at dine udtalelser ikke stemte overens, og så kom jeg med den bemærkning, at hvis du ligesom jeg anså

det for en fordel at blive sagt imod, så ville det være fint at fortsætte vores samtale, og ellers måtte vi hellere holde inde. Når vi nu bagefter ser nærmere på tingene, må du også selv kunne indse, at vi igen er nået til det resultat, at den uddannede taler umuligt kan bruge sin talekunst på uretfærdig måde eller kan ønske at handle uretfærdigt. Hvordan hænger det egentlig sammen, kære Gorgias? Der bliver ved Hunden¹ brug for et ganske langt samvær, hvis vi skal rede det ordentligt ud.

POLOS: Hør nu lige her, Sokrates! Er det din oprigtige mening om retorikken, du dér giver udtryk for? Eller tror du – bare fordi Gorgias ikke syntes han kunne være andet bekendt end at indrømme over for dig, at en talekyndig person både selv må vide, hvad der er ret, og hvad der er smukt og godt, og være parat til at lære en elev det, hvis der kommer en til ham, som ikke kender til det, og fordi der så som følge af den indrømmelse kom en slags modsigelse ind i det han sagde – lige vand på din mølle, du som selv har lagt op til den slags spørgsmål – tror du, at nogen vil sige om sig selv, at han ikke har forstand på, hvad der er ret, og ikke kan lære andre det? Nej, det er virkelig groft at manipulere med samtalen på den måde!

SOKRATES: Min kære Polos. Det er jo netop i en situation som denne, at vi skal have gavn af vore unge venner og sønner, når vi selv er blevet gamle og usikre. Så må I som er yngre, være der både med råd og dåd og bringe vore liv på ret køl igen. Hvis nu Gorgias og jeg er kommet på vildspor i vores drøftelse, så må du komme os til hjælp og rette det op; det skylder du os. Og hvis du synes, at vi med vores indrømmelser er kommet galt af sted, så vil jeg hellere end gerne trække det tilbage, som du måtte ønske – på én betingelse.

POLOS: Hvad er det for en?

SOKRATES: At du begrænser den omstændelige form, som du forsøgte dig med i begyndelsen.

POLOS: Hvad mener du med det? Må jeg ikke have lov til at sige alle de ord, jeg vil?

SOKRATES: Det ville da være forfærdeligt for dig, kære ven, hvis du kom til Athen, hvor der er større frihed til at tale end noget andet

1. Sokrates sværger ofte ved Hunden, dvs. Hundestjernen Sirius, sml. 482b.

sted i Grækenland, og du så skulle være den eneste, der ikke nød godt af det. Men 'tag den anden side med ...'¹ Hvis du nu taler vidt og bredt og ikke vil svare på mine spørgsmål, ville det så ikke også være forfærdeligt for mig, hvis jeg skulle være tvunget til at sidde her og høre på dig? Nej, hvis du virkelig bekymrer dig om den diskussion, vi har ført, og gerne vil bringe den på ret køl igen, så kan du som sagt bare trække tilbage, hvad du vil, og så – ligesom Gorgias og jeg har gjort – med afvekslende spørgsmål og svar føre bevis og selv blive modbevist. Du siger jo, at du ved lige så god besked med de ting, som Gorgias gør, ikke sandt?

POLOS: Jo, bestemt.

SOKRATES: Så indbyder du vel også folk til at stille de spørgsmål til dig, som de ønsker, fordi du ved, hvad der skal svares?

POLOS: Ja, ganske afgjort.

SOKRATES: Godt. Så kan du nu frit vælge, hvad du foretrækker: at spørge eller svare.

POLOS: Jamen, det vil jeg da gøre. Svar mig så, kære Sokrates, siden du mener, at Gorgias ikke kan forklare, hvad retorik er: Hvad siger *du* så, den er?

SOKRATES: Går spørgsmålet på, hvilket *fag* jeg mener den er?

POLOS: Ja.

SOKRATES: For nu at svare dig helt ærligt, Polos, så mener jeg slet ikke den er et fag.

POLOS: Jamen, hvad mener du så retorikken er?

SOKRATES: Noget som du selv i en afhandling jeg for nylig har læst, hævder at have gjort til et fag.

POLOS: Hvad kalder du det så?

SOKRATES: En slags praktisk erfaring.

POLOS: Du mener altså, at retorik kun er en slags erfaring?

SOKRATES: Ja, det gør jeg, medmindre du har noget andet at sige.

POLOS: Erfaring i hvad?

SOKRATES: I at fremkalde behag og nydelse.

POLOS: Mener du da ikke, at retorik er noget smukt, når den kan vække behag hos mennesker?

SOKRATES: Stop en halv, Polos! Har du hørt mig sige, hvad jeg mener den er, siden du går videre til næste punkt og spørger mig, om jeg ikke anser den for at være noget smukt?

1. Krates' komedie *Theria*, fr. 15 Kock.

POLOS: Har jeg da ikke hørt dig sige, at den er en slags erfaring?

SOKRATES: Siden du sætter så megen pris på det at vække behag, kunne du så ikke gøre mig en lille tjeneste?

POLOS: Jo, gerne.

SOKRATES: Spørg mig, hvad madlavning efter min mening er for et fag.

POLOS: Gerne. Hvad er madlavning for et fag?

SOKRATES: Det er slet ikke et fag, Polos. 'Men hvad er det så?' Spørg!

POLOS: Jeg spørger.

SOKRATES: Det er en slags erfaring. 'I hvad?' Spørg!

POLOS: Jeg spørger!

SOKRATES: En frembringelse af behag og nydelse.

POLOS: Så er madlavning og retorik altså det samme.

SOKRATES: Nej, slet ikke; men de er dele af samme virksomhed.

POLOS: Og hvad er det så for en?

SOKRATES: Det er nok temmelig lige på og hårdt at sige det som det er, og jeg kvier mig ved at gøre det af hensyn til Gorgias. Han skulle jo nødig tro, at jeg gør nar af hans virksomhed. Jeg ved faktisk ikke, om retorik, sådan som Gorgias praktiserer den, er det, jeg forestiller mig. Det blev nemlig ikke helt klart under vores samtale lige før, hvad han selv mener. Men det, jeg forstår ved retorik, er en del af en helhed, som slet ikke er noget smukt. GORGIAS: Af hvad, Sokrates? Sig det bare! Du skal ikke tage hensyn til mig.

SOKRATES: Efter min mening, kære Gorgias, er det en aktivitet, som ikke kan kaldes et fag, men som kræver flair, en god portion mod og en sikker sans for at omgås mennesker, kort sagt det som jeg under ét vil kalde behagesyge. Denne aktivitet har, så vidt jeg kan se, mange forskellige former, som for eksempel madlavningen. Den regnes almindeligvis for et fag, men efter min opfattelse er den snarere en erfaring og en rutine. Retorik regner jeg som en form for det samme, og ligeledes skønhedspleje og sofistik, altså i alt fire forskellige underafdelinger med hver sin genstand.

Hvis Polos nu vil stille spørgsmål, må han gerne det. Endnu har han ikke fået at vide, hvilken del af behagesygen jeg hen-